

z przełomu XIX i XX stulecia. Na szczególną uwagę zasługuje tu – oparta na materiale źródłowym – rekonstrukcja duchowej sfery życia dziecka.

Książka *Pedagogika wobec duchowości – duchowość wobec pedagogiki* jest cennym dziełem z zakresu pedagogiki religii. Ma ona charakter interdyscyplinary. Zawiera teksty religioznawcze i pedagogiczne (pedagogika opiekuńczo-wychowawcza). Stanowi interesujące spojrzenie na wzajemne relacje zachodzące między pedagogiką a duchowością – dziedzinami wiedzy, które się wzajemnie uzupełniają. Warto ją polecić teologom, pedagogom, kapłanom oraz wszystkim, którzy pracują z drugim człowiekiem.

Paweł Szuppe

Ks. Arkadiusz Wuwer, Daniel Szlachta, *Caritas et Iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017, 421 s.

Na krótko przed kolejną doroczną pielgrzymką mężczyzn i młodzieńców do Piekar Śląskich ukazała się książka *Caritas et Iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966–2016)* pod redakcją ks. Arkadiusza Wuwera i Daniela Szlachty. To najnowsza, już siedemnasta z kolei, pozycja w ramach serii wydawniczej „Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku”, założonej w 2013 roku przez ks. Jerzego Myszora. Jak zaznaczono we wstępie, impulsem do powstania publikacji stały się uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej (2012–2016), w których m.in. zalecono upowszechnienie społecznego nauczania biskupów katowickich.

Pierwsza część książki ma charakter wprowadzający. Jej celem jest przybliżenie czytelnikowi podstawowych informacji dotyczących miasta i parafii Piekary Śląskie, sylwetek dotychczasowych proboszczów, dziejów łaskami słynącego obrazu Matki Bożej Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej oraz genezy pielgrzymek stanowych pielgrzymek mężczyzn, z uwzględnieniem procesu ich przygotowywania i przebiegu. Następnie zostały zaprezentowane sylwetki kolejnych biskupów katowickich: bpa Herberta Bednorza, abpa Damiana Zimonia oraz abpa Wiktora Skworca. Wszyscy trzej, przemawiając do pielgrzymów, poruszali najważniejsze problemy społeczne, dotyczące diecezji, a często całego kraju. Po krótkich biografiach pasterzy diecezji skrótkowo nakreślono w książce zasadniczy rys ich nauczania społecznego, z uwzględnieniem głównych wątków, które były przez nich poruszane na wzgórzu piekarskim. Ostatnim elementem tej części publikacji jest krótka charakterystyka duchownych, którzy podczas pielgrzymek głosili homilie w czasie mszy świętych. Należeli do nich biskupi i kardynałowie, wśród których był aż ośmiokrotnie kard. Karol Wojtyła. Natomiast w aneksie redaktorzy

zawarli okoliczne wystąpienia i publikacje związane z nauczaniem społecznym Kościoła katowickiego. Znalazła się tam m.in. homilia Jana Pawła II, wygłoszona na Muchowcu w czasie pielgrzymki do Polski w 1983 roku, a także społeczne artykuły bpa Bednorza i abpa Zimonia oraz cztery homilie abpa Skworca.

Zasadniczą treścią książki jest prezentacja przemówień biskupów katowickich. Zbiór ten stanowi zdecydowaną większość całej publikacji (244 strony). Każde przemówienie zostało poprzedzone kilkoma podstawowymi informacjami, dotyczącymi pielgrzymki z danego roku. Nauczanie biskupów ułożono w porządku chronologicznym i zaopatrzone w aparat krytyczny, z którego czytelnik dowiaduje się czegoś więcej na temat niektórych okoliczności związanych z poruszonymi wątkami. Redaktorzy dołożyli wielu starań, by dotrzeć do możliwie największej ilości materiałów źródłowych. W tym celu dokonali kwerendy zasobów Archiwum IPN (Oddział Katowice), Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach, „Wiadomości Archidiecezjalnych” (do 1992 roku: „Wiadomości Diecezjalne”) oraz strony internetowej archidiecezji katowickiej. Na szczególną uwagę zasługuje również odtworzenie przemówień ze zbioru nagrań ks. Franciszka Rajcy. To najbardziej żmudna praca, ponieważ najpierw wymagała przesłuchania taśm magnetofonowych, a następnie transkrypcji. Zapewne do niełatwych należało również odczytywanie, a nieraz wręcz rozszyfrowywanie treści na podstawie sprawozdań pisanych w czasach komunistycznych, Świadczą o tym liczne wtrącenia redakcji, zwłaszcza jeśli chodzi o terminologię teologiczną lub wyrażenia obcojęzyczne. Nie sposób nie zauważyć, że wśród materiałów brakuje trzech przemówień bpa Bednorza: z 1969, 1982 i 1984 roku. Pomimo zaangażowania i włożonego wysiłku, nie udało się ustalić ich treści.

Niewątpliwie największym atutem książki jest zebranie rozproszonych dotąd przemówień w jednym miejscu. Dzięki pracy redaktorów kolejne osoby zajmujące się zagadnieniem pielgrzymek piekarskich, ale również sylwetkami biskupów katowickich i ich nauczaniem, będą miały ułatwiony dostęp do źródeł. Na uznanie zasługuje zastosowana metoda pracy naukowej, zgodnie z którą treść przemówień została zaprezentowana *in extenso*. O ile bowiem streszczanie dokumentów mogłoby je uczynić nieraz bardziej przystępnymi w odbiorze, to jednak pozbawiłoby je ducha, w którym zostały wygłoszone, zwłaszcza że każdy z biskupów przemawiał w innym, charakterystycznym dla siebie stylu.

Z perspektywy czasu wyraźnie widać, że przez pół wieku kontekst pielgrzymek ulegał stopniowym zmianom. Stąd wydaje się, że oprócz wiernie zaprezentowanych przemówień czytelnik mógłby spodziewać się krótkich wprowadzeń, które pokazałyby aktualne problemy, w obliczu których stał Kościół. Częściowo rolę komentarza do przemówień pełnią zaprezentowane sylwetki biskupów z wymienionymi wątkami, które były przez nich omawiane. O ile jednak wprawiony czytelnik – zwłaszcza znawca historii – zrozumie znaczenie poruszanych treści, to dla mniej wtajemniczonych nawet krótka notka historyczna, przybliżająca

kontekst historyczny, stanowiłaby nieodzowną pomoc, zwłaszcza gdyby odsyłała do literatury pomocniczej.

Bez wątpienia pracę należy uznać za gruntowną i wartą przeczytania. Jest nie tylko cennym źródłem informacji na temat najistotniejszego sanktuarium w archidiecezji katowickiej i związanego z nim najdonioślejszego wydarzenia w ciągu roku, ale ponadto pomaga poznać wycinek historii relacji państwo – Kościół oraz treść katolickiej nauki społecznej, dostosowanej przez biskupów do konkretnych uwarunkowań. Ponadto trzeba podkreślić, że praca oparta na źródłach nigdy nie traci na swej aktualności, ponieważ ich badanie pod różnym kątem umożliwia wydobywanie kolejnych informacji, stawianie coraz dojrzszych pytań i wyciąganie nowych wniosków.

ks. Szymon Resiak

Mieczysław Polak, *Prezbiterologia pastoralna. Pastoralna tożsamość współczesnego prezbitera*, Poznań 2017 (Studia i Materiały 180), 224 s.

Dobiega kresu epoka Kościoła, dla którego oparciem było środowisko, w jakim istniał. Obecnie to środowisko nie wspiera już nie tylko faktu bycia członkiem Kościoła, ale i faktu bycia chrześcijaninem. Obie te rzeczywistości przestały być czymś oczywistym i jawią się jako sprawa osobistej decyzji. Prowadzi to do spadku liczby praktykujących wiernych, a to z kolei niemal nieuchronnie – do spadku powołań nosicieli kościelnego urzędu. W tym kontekście rodzą się pytania: Co dalej? Czy Kościół przetrwa w realiach ponowoczesnego świata, w którym króluje radykalny pluralizm, relatywizm i sceptycyzm, a nierzadko i nihilizm? Dla ludzi wierzących przyszłość Kościoła spoczywa w rękach Boga. Chrystus przyobiecał Kościołowi, że moce ciemności go nie przemogą i że będzie istniał aż do skończenia świata (por. Mt 16,18; 28,20). Obiecał też Kościołowi Ducha Świętego. To On nim kieruje i go prowadzi (por. J 14,26; 15,26; 16,13). Istotnym czynnikiem pewności przetrwania Kościoła w zsekularyzowanym świecie jest nie tylko obietnica Chrystusa, ale i Jego obecność w eklezjalnej wspólnotie Ludu Bożego, gwarantowana przez pasterską posługę urzędowego kapłaństwa. Dzięki tej diakonii Kościół trwa w wewnętrznej komunii z Chrystusem i otrzymuje Jego łaskę, prawdę, kierownictwo i wsparcie, by mógł być dla wszystkich i dla każdego „znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego” (LG 1). Zrozumienie wagi tego pasterskiego posługiwania na rzecz kościelnej wspólnoty przyczyniało się do systematycznego krystalizowania się na gruncie chrześcijańskiej tradycji zrębów „nauki o prezbiterze jako głósieliu słowa, szafarzu sakramentów i przewodniku powierzonej mu wspólnoty